2.4 Wiedza o społeczeństwie: SI, media i rzeczywistość

Czy możemy wierzyć we wszystko, co widzimy?

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie · **Klasa:** 5 (wiek 10–11) · **Czas trwania:** 1 lekcja podwójna (90 min) · **SI:** Nauczanie **O** SI

Kompetencje związane z SI (Ramy DUAL.AI.TEACHer) – poziom nauczyciela	**Przedmiotowe cele kształcenia – poziom ucznia**
EA-FC-2a *(ETYKA SI × WSPIERANIE KOMPETENCJI CYFROWYCH (SI) UCZNIÓW, poziom 2 – refleksyjne wdrażanie)* „Nauczyciele potrafią wdrażać działania edukacyjne rozwijające u uczniów etyczne rozumowanie na temat SI, uzasadnione dokonanymi wyborami metodycznymi.”	**Po zakończeniu lekcji uczniowie potrafią:** • wyjaśnić prostymi słowami, co generatywna SI potrafi zrobić z tekstem i obrazami; • odróżniać informację, opinię i treść wygenerowaną sztucznie; • rozpoznawać wskazówki, które mogą sprawiać, że obraz, tekst lub twierdzenie wydaje się podejrzane lub niewiarygodne; • wyjaśnić, dlaczego odpowiedź lub obraz wygenerowany przez SI nie jest automatycznie prawdziwy; • wskazywać sposoby sprawdzania informacji przed jej przyjęciem lub udostępnieniem; • dyskutować o tym, jak SI może wpływać na komunikację, media i codzienne życie ludzi; • uzasadniać własną opinię na temat odpowiedzialnego korzystania z treści wygenerowanych przez SI;

> **Najważniejsze przesłanie:** SI potrafi tworzyć przekonujące teksty i obrazy, ale przekonujące nie znaczy prawdziwe. Zanim w coś uwierzymy lub to

> udostępnimy, musimy zapytać, skąd to pochodzi, jakie dowody to potwierdzają i czy możemy to zweryfikować gdzie indziej.

Treść

Sztuczna inteligencja coraz częściej staje się częścią codziennej komunikacji. Systemy SI potrafią generować teksty, obrazy i inne formy treści, które mogą wyglądać tak, jakby stworzył je człowiek. Stwarza to nowe możliwości, ale także nowe wyzwania dla tego, jak ludzie rozumieją i oceniają informacje. Dla uczniów w tym wieku ważne pytanie niekoniecznie dotyczy tego, **jak SI działa od strony technicznej, lecz tego, jak treści wygenerowane przez SI mogą wpływać na ludzi i społeczeństwo.**

Lekcja wprowadza SI poprzez znaną sytuację społeczną: informacje spotykane w codziennym życiu. Nauczyciel przedstawia przykłady tekstów i obrazów oraz prosi uczniów o rozstrzygnięcie, czy treść jest prawdziwa, przetworzona, czy wygenerowana przez SI. Nacisk nie jest położony na nauczenie uczniów bezbłędnego wykrywania SI. Przeciwnie, jednym z głównych wniosków z tej lekcji jest to, że **sam wygląd nie jest wiarygodnym sposobem ustalania, czy coś jest prawdą.**

Zamiast tego uczniowie poznają prosty proces weryfikacji:

ZATRZYMAJ SIĘ → ZAPYTAJ → SPRAWDŹ → PORÓWNAJ → ZDECYDUJ

Zajęcia łączą się z akcentem, jaki program nauczania wiedzy o społeczeństwie kładzie na rozwijanie krytycznego myślenia, analizowanie dowodów, formułowanie i wyrażanie opinii oraz badanie środowiska społecznego. Program nauczania wprost uwzględnia **rolę i wpływ mediów** jako jedno z proponowanych zagadnień społecznych dla klasy 5. Program zachęca też wyraźnie nauczycieli do rozwijania racjonalnego i krytycznego myślenia poprzez stawianie pytań wymagających rozumowania, badanie dowodów, analizowanie danych potwierdzających lub podważających wnioski oraz rozważanie różnych interpretacji. Co istotne, **uczniowie podczas lekcji nie wchodzą w bezpośrednią interakcję z systemem SI**. Narzędziem SI posługuje się nauczyciel i to on prezentuje klasie wybrane wyniki. Rolą uczniów jest obserwowanie, zadawanie pytań, porównywanie i ocenianie treści.

Plan lekcji

Faza	Czas	Aktywność
Wprowadzenie	10 min	Nauczyciel pokazuje dwa lub trzy obrazy albo krótkie teksty związane ze znaną sytuacją. Uczniowie indywidualnie rozstrzygają: *Czy to jest prawdziwe? Skąd to wiesz?*

Wejście	15 min	Nauczyciel wprowadza SI językiem dostosowanym do wieku: co potrafi generatywna SI i dlaczego treści wygenerowane przez SI mogą wyglądać przekonująco.
Demonstracja	15 min	Nauczyciel na żywo używa narzędzia SI, by wygenerować obraz lub krótki tekst na podstawie prostego polecenia. Uczniowie obserwują, jak szybko można stworzyć taką treść, i dyskutują o tym, co SI właściwie wytwarza.
Badanie	30 min	Grupy otrzymują kilka przykładów informacji/treści. Korzystają z listy kontrolnej weryfikacji i rozstrzygają, czemu by zaufały, co by zakwestionowały, a co sprawdziłyby dokładniej.
Refleksja	20 min	Dyskusja z całą klasą: *Czy możemy zaufać obrazowi tylko dlatego, że wygląda prawdziwie? A tekstowi? Kto ponosi odpowiedzialność, jeśli tworzymy lub rozpowszechniamy fałszywe informacje?*

Pytania przewodnie:

Uczniowie przechodzą przez poniższe sytuacje wspólnie z nauczycielem. Narzędziem SI posługuje się wyłącznie nauczyciel.

1. Runda 1 — ZATRZYMAJ SIĘ: nie wierz od razu

Nauczyciel pokazuje uczniom wygenerowany przez SI obraz znanej sytuacji — na przykład pozornie realistyczne zdjęcie niezwykłego wydarzenia w Słowenii.

1. Zanim cokolwiek zostanie ujawnione, uczniowie odpowiadają:
    1. Czy ten obraz wygląda prawdziwie?
    2. Co sprawia, że tak myślisz?
    3. Które szczegóły sprawiają, że wydaje się wiarygodny?
    4. Czy jest coś, co wygląda nietypowo?
2. Nauczyciel ujawnia, że obraz został wygenerowany przez SI, i krótko wyjaśnia, jak generatywna SI potrafi tworzyć realistycznie wyglądające obrazy.
    1. Co sprawiło, że uwierzyliśmy, iż obraz jest prawdziwy?
    2. Czy szukaliśmy dowodów, czy po prostu zaufaliśmy temu, co zobaczyliśmy?
    3. Czy ktoś mógłby wykorzystać taki obraz, by wprowadzić innych ludzi w błąd?

Diagnoza: Uczniowie wskazują różnicę między **„To wygląda prawdziwie”** a **„Mam dowód, że to jest prawdziwe”.**

Kluczowa myśl: Realistyczny wygląd nie jest dowodem na to, że coś jest prawdą.

---

2. Runda 2 — ZAPYTAJ: kto to stworzył i po co?

Nauczyciel przedstawia krótki fragment **tekstu w stylu wiadomości prasowej, wygenerowanego przez SI.** Na przykład nauczyciel prosi system SI o stworzenie krótkiego artykułu o wymyślonym wydarzeniu w słoweńskiej szkole.

1. Uczniowie nie wchodzą w interakcję z SI. Zamiast tego analizują wynik.
    1. Kto to napisał lub stworzył?
    2. Skąd rzekomo pochodzi ta informacja?
    3. Czy tekst wskazuje źródło?
    4. Czy podaje dowody?
    5. Czy możemy zweryfikować tę informację?
    6. Dlaczego ktoś mógłby chcieć opublikować taką informację?
    7. Czy tekst brzmi pewnie, mimo że nie wiemy, czy jest prawdziwy?
2. Uczniowie odkrywają, że tekst może brzmieć pewnie, rzeczowo i przekonująco, a mimo to nie mieć wiarygodnego źródła ani dowodów.

Kluczowa myśl: Odpowiedź brzmiąca pewnie niekoniecznie jest odpowiedzią poprawną.

---

3. Runda 3 — SPRAWDŹ I PORÓWNAJ: zweryfikujmy to

Nauczyciel przedstawia fikcyjne twierdzenie: **„W Słowenii wprowadzono nowy przepis: uczniom nie wolno już używać telefonów komórkowych w soboty.”**

Stwierdzenie jest celowo proste i na tyle prawdopodobne, by skłonić uczniów do zastanowienia się, jak by je sprawdzili.

1. Uczniowie **nie** mają po prostu odpowiedzieć „prawda” lub „fałsz”. Zamiast tego muszą zaprojektować **strategię weryfikacji.**
    1. Gdzie sprawdzilibyście tę informację?
    2. Kogo moglibyście zapytać?
    3. Czy zaufalibyście wpisowi w mediach społecznościowych?
    4. Czy sprawdzilibyście tylko jedno źródło, czy kilka?
    5. Co uznalibyście za dobry dowód?
    6. Któremu źródłu zaufalibyście bardziej?
    7. Co sprawiłoby, że zmienilibyście zdanie?
2. Następnie nauczyciel pokazuje, jak można sprawdzić to twierdzenie, korzystając z różnych rodzajów źródeł.

Uczniowie dostrzegają, że sprawdzanie informacji jest procesem, a nie tylko rozstrzyganiem, czy coś „wydaje się prawdziwe”.

---

4. Runda opcjonalna — SI kontra człowiek

1. Nauczyciel pyta system SI: **„Dlaczego ważne jest zachowanie dziedzictwa kulturowego?”** - SI generuje krótką odpowiedź.
2. Uczniowie następnie samodzielnie tworzą **własną odpowiedź bez SI.**
3. Klasa porównuje obie odpowiedzi.
    1. Co SI odpowiedziała dobrze?
    2. Czego brakuje?
    3. Czy SI podaje informację, opinię, czy jedno i drugie?
    4. Czy SI zna nasze lokalne środowisko tak dobrze jak my?
    5. Która odpowiedź byłaby bardziej przydatna przy prezentowaniu naszego lokalnego dziedzictwa kulturowego?
    6. Czy odpowiedź wygenerowana przez SI może zastąpić nasze własne myślenie?

Łączy się to z akcentem, jaki program nauczania kładzie na dziedzictwo kulturowe, rozumienie przez uczniów przeszłości i teraźniejszości oraz ich umiejętność wyjaśniania i uzasadniania własnych punktów widzenia.

Zadanie końcowe: tworzenie klasowej zasady

Na koniec lekcji nauczyciel i uczniowie wspólnie tworzą prosty plakat klasowy:

5 PYTAŃ, ZANIM COŚ UDOSTĘPNIMY

- **ZATRZYMAJ SIĘ**
    - Czy muszę w to od razu uwierzyć?
- **ZAPYTAJ**
    - Kto to stworzył lub opublikował?
- **SPRAWDŹ**
    - Gdzie mogę zweryfikować tę informację?
- **PORÓWNAJ**
    - Czy inne wiarygodne źródła mówią to samo?
- **ZDECYDUJ**
    - Czy mam wystarczająco dowodów, by w to uwierzyć lub to udostępnić?

Plakat staje się głównym praktycznym efektem lekcji.

Pytanie zamykające: Jeśli komputer potrafi stworzyć obraz lub tekst, który wygląda całkowicie prawdziwie, co powinniśmy zrobić, zanim w to uwierzymy lub udostępnimy to innym ludziom?

Materiały

- Jeden komputer i rzutnik dla nauczyciela;
- dostęp do narzędzia LLM/SI obsługiwanego przez nauczyciela;
- 2–3 przygotowane obrazy i teksty wygenerowane przez SI;
- kilka przykładów informacji prawdziwych i fikcyjnych;

- karta pracy ZATRZYMAJ SIĘ → ZAPYTAJ → SPRAWDŹ → PORÓWNAJ → ZDECYDUJ;
- różne źródła, z których uczniowie mogą korzystać przy weryfikacji;
- tablica lub plakat do zbudowania klasowej zasady „5 pytań, zanim coś udostępnimy”.

Rola nauczyciela i rola uczniów

Główną zasadą projektową tej lekcji jest to, że **korzystaniem z SI kieruje nauczyciel**.

Nauczyciel	**Uczniowie**
Obsługuje narzędzie SI.	Obserwują wynik SI.
Tworzy wybrane przykłady.	Zadają pytania dotyczące treści.
Pokazuje, jak SI generuje tekst/obrazy.	Wskazują powody, by zaufać informacji lub ją zakwestionować.
Podaje przykłady i kontrprzykłady	Porównują różne źródła.
Modeluje strategie weryfikacji	Opracowują własną strategię weryfikacji.
Prowadzi dyskusję	Wyjaśniają i uzasadniają swoje wnioski.
Uwidacznia ograniczenia SI.	Zastanawiają się nad odpowiedzialnym dzieleniem się informacjami.

Uczniowie uczą się zatem *o możliwościach, ograniczeniach i społecznych skutkach* SI, nie potrzebując własnego dostępu do systemu SI.

Revision #2
Created 2026-09-17 16:19:05 UTC by Alexander
Updated 2026-10-29 14:15:56 UTC by Jannik